

М. Г. ПАЛІЄНКО*

**27-Й МІЖНАРОДНИЙ ДЕНЬ АРХІВІВ:
НОТАТКИ З ФОРУМУ АРХІВІСТІВ У М. ТРІЄСТ (ІТАЛІЯ)
(16–17 жовтня 2017 р.)**

У жовтні 2017 р. італійське місто Трієст на кілька днів перетворилося на архівну столицю Європи, гостинно приймаючи учасників 27-го Міжнародного дня архівів (27th International Archival Day), організованого Міжнародним інститутом архівної науки Трієста і Марібора та Державним архівом м. Трієст за підтримки Міжнародної ради архівів та Генеральної дирекції архівів Італії у м. Трієст (Італія). У роботі цього представницького міжнародного форуму взяли участь понад 60 архівістів і науковців з 25 країн світу – Італії, Словенії, Австрії, Німеччини, Великобританії, Польщі, Чехії, Словаччини, України, Румунії, Росії, Білорусі, Іспанії, Швейцарії, Мексики, В'єтнаму, Кенії, Оману, Південно-Африканської Республіки та ін.

Зазначимо, що ініціатором цих щорічних конференцій традиційно виступає *Міжнародний інститут архівної науки Трієсту та Марібору (International Institute for Archival Science of Triest and Maribor, IIAS)* – міжнародна наукова організація, що об'єднує архівістів та архівознавців різних країн світу з метою вивчення та розроблення основних питань архівної теорії і практики. Витоки цієї організації простежуються з 1986 р., коли з ініціативи директора Крайового архіву в Маріборі (тодішній Югославії, нині – Словенія) *Пітера Паула Класінца (Peter Pavel Klasinc)* на базі архіву був створений Центр із вирішення професійно-технічних питань в архівах (The Centre for Technical and Professional Problems in Archives).

1992 р., у зв'язку зі збільшенням міжнародної участі за рахунок країн Балкано-Дунайського регіону (Австрії, Італії, Німеччини та ін.), він був реорганізований у Міжнародний архівний інститут, який 2005 р. було переведено до м. Трієст (Італія), де він продовжив роботу на базі місцевого державного архіву. Серед основних завдань інституту – розроблення актуальних питань теорії і практики архівної справи, архівної термінології, збирання, вивчення та поширення інформації про сучасні технології організації зберігання документів, будівництва та реконструкції архівів, обладнання архівосховищ, читальних і виставкових залів, надання консультативної допомоги з цих питань. Нині у діяль-

* Палієнко Марина Геннадіївна – доктор історичних наук, професор, завідувач кафедри архівознавства та спеціальних галузей історичної науки Київського національного університету імені Тараса Шевченка.

ності цієї престижної міжнародної організації беруть участь 20 країн (у т. ч. Австрія, Боснія і Герцеговина, Великобританія, Ізраїль, Іспанія, Італія, Канада, Китай, Німеччина, Польща, Росія, Сербія, Словаччина, Словенія, Угорщина, Україна, Франція, Хорватія, Чехія, Чорногорія). З результатами діяльності школи, науковими доповідями та повідомленнями архівістів можна ознайомитися на сторінках друкованого органу інституту – наукового журналу «*Atlanti*», який виходить з 1991 р.¹

Цьогорічна конференція була присвячена двом актуальним темам: «*Архівне опрацювання електронних документів*» (“Archival Processing of Born Digital Records”) та «*Архівна освіта у XXI ст.*» (“The Archivists Training in the 21st century”). Доповіді виголошувалися однією з трьох робочих мов конференції – італійською, словенською або англійською. Всі вони були включені до цьогорічного випуску журналу “*Atlanti*”, презентованого учасникам перед початком роботи форуму.

У відкритті конференції взяли участь: директор ПАС Петер П. Класінц (Словенія), президент Асамблеї членів ПАС Джулія Баррера (Італія), представник Міністерства культури та Директорату архівів Республіки Словенія Боян Квелфав (Словенія), директор Осінньої архівної школи ПАС Грація Тато (Італія), президент Alma Mater Еуропаеа – The European Center Maribor Людвік Топлак (Словенія), член Європарламенту Франк Боговіч (Словенія), директор Державного архіву Трієсту Ліліана Багала (Італія), голова Групи експертів МРА з архівного будівництва та навколишнього середовища Джонатан Піс-Л’юїс (Великобританія).

У своєму виступі проф. П. П. Класінц зупинився на національних та міжнародних стандартах, проблемах збереження документів, утвердженні принципів архівної науки, наголосивши на тому, що “архіви є хранителями пам’яті”. Він докладніше зупинився на характеристиці освітньої програми університету Alma Mater Еуропаеа у галузі архівістики, а також підкреслив внесок Міжнародного інституту архівної науки у розширення міжнародного співробітництва, успішність його видавничих проєктів, спільні зусилля архівістів багатьох країн щодо підготовки “Багатомовного словника архівних термінів”. Квінтесенцією його виступу стала теза про те, що “Трієст – це місце зустрічі архівістів з усього світу”, а 27-й випуск журналу “*Atlanti*”, у якому опубліковані доповіді всіх учасників конференції, є ознакою якості та свідченням результатів проведеної роботи².

У своїй доповіді д-р П. П. Класінц порушив також проблему зв’язків між опрацюванням електронних документів (“archival processing of born digital records”) та підготовкою архівістів для цієї роботи. Він звернувся до початків запровадження комп’ютерів в архівах, згадав одну з перших своїх публікацій з цієї проблематики – статтю “Працюючи з комп’ютерами в архівах” (1988), продовження якої побачило світ за 10 років під назвою “Нові технології, нові медіа та використан-

Учасники 27-го Міжнародного дня архівів, м. Трієст (Італія), жовтень 2017 р.

ня архівних документів” (1998). Ці статті, за висловом П. П. Класінца, сьогодні вже є “далекою історією”, але вони репрезентують специфічні стадії в історії запровадження інформаційних технологій та організації цифрових архівів. З часом для архівістів стало зрозумілим, що вони не можуть вирішити проблеми електронних архівів без залучення ІТ-спеціалістів, але шлях до співпраці, спільного розуміння проблем виявився доволі складним. Сьогодні ІТ-спеціалісти є партнерами архівістів у багатьох спільних проектах. Доповідач підкреслив, що сучасна архівна наука і практика можуть розвиватися лише на основі наукових проєктів, які враховують взаємозв’язок архівної та комп’ютерної наук, їхній спільний досвід і досягнення.

Виступає директор ІААС, проф. Петер П. Класінц (Словенія).

Д-р Джулія Баррера (Італія) підкреслила, що такі конференції розвивають та зміцнюють професійні контакти між архівістами, допомагають знаходити спільні шляхи вирішення проблем. Конференція в Трієсті – це місце зустрічі для людей та традицій, де відбувається обмін ідеями та вироблення спільних проєктів. І головним результатом таких зустрічей, на думку доповідачки, є те, що ми вчимося “жити разом у великій різноманітності різних країн”.

Проф. Людвік Топлак (Ludvik Toplak), президент Alma Mater Euroraea (Університет Марібора, Словенія), зупинився на місії університету, його співпраці з Міжнародним інститутом архівної науки, важливості проблеми оцифрування архівів та участі у цьому процесі університету. Учений підкреслив міждисциплінарність архівної науки, яка змушує архівістів співпрацювати з представниками різних професій. Він також зазначив, що “архіви, створені у цифровій формі – це велика проблема, яка вимагає більшої співпраці та більших знань”, тому “будівництво мостів” є одним з актуальних завдань очолюваної ним інституції.

Д-р Франциско Хав'єр Акуна Ламас (Francisco Javier Acuña Lamas) (Мексика), відомий спеціаліст у галузі політології та виборчого права, з питань доступу до інформації та захисту персональних даних присвятив свою доповідь проблемі збереження інституційної інформації, представленої у соціальних мережах та електронній пошті. Передусім він порушив питання доступу до інформації як елементу прозорості, відкритості влади, значенні інституційних та персональних сторінок (аккаунтів) у соціальних мережах як засобів комунікації державних та громадських діячів із суспільством. Водночас він наголосив на важливості дотримання інформаційної безпеки, потенційній загрозі втрати інформації, необхідності захисту персональних даних тощо. У його виступі була порушена актуальна сьогодні проблема відповідного зберігання електронної пошти з дотриманням архівних принципів і критеріїв, використання хмарних технологій тощо. Підсумовуючи, доповідач наголосив на тому, що архіви є невід'ємним елементом консолідації відкритої та демократичної держави, а відповідне керування документацією є незамінним інструментом забезпечення доступу до інформації та свідченням прозорості й відкритості влади³.

У доповіді голови департаменту наукового менеджменту та аспірантури Ханойського університету внутрішніх справ д-ра Ті Хоа Доан (Thi Hoa Doan) розглядався досвід В'єтнаму у питаннях правового регулювання електронного документообігу та використання електронних документів у діяльності державних установ. Також було охарактеризовано нормативні акти, які регулюють діяльність електронних архівів у питаннях комплектування фондів, проведення експертизи цінності до-

кументів, організації зберігання, захисту інформації та її використання. Наголошувалося, що у В'єтнамі, як і в інших країнах, приділяється значна увага пошуку оптимальних рішень щодо довготривалого зберігання електронних документів⁴.

Відомий російський документознавець проф. *Михайл Ларін*, завідувач кафедри автоматизованих систем документального забезпечення управління Історико-архівного інституту Російського державного гуманітарного інституту, порушив у своєму виступі питання теорії та практики архівного зберігання електронних документів. Зокрема, він зупинився на серйозних розбіжностях у термінології, відсутності усталеного визначення електронного документа, розбіжності його трактування у низці національних стандартів. Частина законодавчих актів трактує поняття електронний документ як документну інформацію, представлену в електронній формі. М. Ларін виокремив чотири групи електронних документів: 1) електронні документи, повний життєвий цикл яких відбувається в електронній формі, 2) цифрові копії паперових та інших аналогових форматів документів, 3) бази даних (реєстри, переліки, кадастри), 4) веб-документи, які сьогодні існують в мережі Інтернет – соціальні мережі, веб-сайти тощо. Підкреслив, що електронні документи сильно залежать від технічного обладнання та програмного забезпечення, тому їх складно зберігати в незмінному (автентичному) вигляді тривалий час. З огляду на це на початку століт-

Виступає президент Alma Mater Europaea (Університет Марібора, Словенія), проф. Людвік Топлак.

тя британськими архівістами був запропонований т. зв. “музейний” метод, який передбачав зберігання не лише документа, але й обладнання, на якому він був створений з метою його подальшого відтворення. Проте через свою затратність та брак вільних площ метод не набув поширення в архівному середовищі інших країн. Доповідач зупинився також на характеристиці позитивних та негативних аспектів міграції як найпоширенішої сьогодні стратегії довготривалого зберігання електронних документів⁵.

Директор Білоруського науково-дослідного інституту документознавства та архівознавства д-р *Андрій Рибак* у своєму виступі звернувся до проблеми організації довготривалого зберігання створених у цифровому форматі документів. Він охарактеризував систему відкритого доступу до документів Національного архівного фонду Республіки Білорусь, у рамках реалізації якої був оприлюднений Фондовий каталог державних архівів в Інтернеті. Нині триває введення до пошукових баз даних інформації архівних описів, а наступний етап включатиме оприлюднення сканованих копій документів. Доповідач наголосив на тому, що сьогодні для архівістів першочерговий інтерес становить не процес оцифрування документів із паперовим носієм, а забезпечення довготривалого архівного зберігання документів, створених у цифровому форматі⁶.

Д-р *Зденка Земліч Раїх (Zdenka Semlič Rajh)* (Словенія) порушила проблему описування електронних та оцифрованих документів. У своєму виступі вона наголосила на тому, що, незважаючи на те, що оцифрування докорінно змінило архівне середовище, при цьому головні архівні принципи мають залишатися пріоритетними. На думку доповідачки, архівісти сьогодні у питаннях оцифрування більше намагаються задовольнити потреби та очікування користувачів, натомість у першу чергу вони мають працювати системно і професійно, дбаючи про дотримання архівних принципів. Ще одним важливим наслідком оцифрування є представлення інформації у базах даних. При цьому постає проблема адекватного описання оцифрованих документів. Одна справа – це оцифрувати документи, інша – описати їх зміст, щоб у подальшому їх можна було повноцінно використовувати.

За допомогою методу контент-аналізу дослідниця проаналізувала інформацію, представлену у 48 базах даних архівів різних країн світу. При цьому вона ставила за мету з’ясувати, чи наявний опис у пошукових системах сприяє легшому доступу до оцифрованих документів, повноцінному розумінню їхнього контексту та походження. Оцінювалося, наскільки назва одиниці описування правильно сформована та відповідає завданню повноцінної ідентифікації описаних документів, наскільки пошукова система доступна для використання пересічному користувачеві. У результаті дослідження авторка дій-

шла висновку, що проаналізовані архівні системи використовують різні описові практики, які потребують подальшого узгодження та стандартизації⁷.

Ще одним тематичним вектором у роботі секції були питання реставрації документів. Зокрема, доповідь д-ра *Патрісії Енгель* (Patricia Engel), яка представляла Європейський центр з консервації та реставрації книг і паперу, Університет безперервної освіти у Кремсі (Австрія), була присвячена теоретичним проблемам реставрації та збереження культурної спадщини. Цікавими були висловлені доповідачкою погляди на наукову організацію процесу реставрації, контекстуальне вивчення об'єкту реставрації з метою обрання відповідних методів, технік та матеріалів для його консервації⁸.

У роботі секції, присвяченій проблемам архівної освіти у XXI ст., взяли участь доповідачі понад з 20-ти країн, які у своїх презентаціях відобразили багатогранний процес професійної підготовки архівістів не лише на європейському континенті (Австрія, Великобританія, Італія, Іспанія, Швейцарія, Польща, Україна, Словаччина, Чехія, Словенія, Росія, Румунія, Угорщина), але й в інших регіонах світах (Буркіна-Фасо, Кенія, Оман, Південно-Африканська Республіка тощо).

Віце-директор Міжнародного інституту архівної науки Трієста та Марібора д-р *Грація Тато* (Grazia Tatò) порушила проблему підготовки підручників для “архівістів майбутнього”. Розглядаючи різні навчальні видання, що вийшли на межі століть в Італії, вона відзначила особливості їхнього змісту та спрямованості, водночас підкресливши, що всіх їх об'єднують високі професійні стандарти.

Доповідач з Південно-Африканської Республіки *Петрія де Валь-Сенекаль* (Pétria de Vaal-Senelal) поділилася цікавим досвідом організації “робочих майстерень” (“воркшопів”) для архівістів у своїй країні. Вона підкреслила, що сьогодні є вельми актуальним (окрім університетських навчальних програм з архівістики) проведення короткотермінових тренінгів у професійному середовищі з метою розширення та модернізації знань і навичок архівістів, заповнення “лаун” у підготовці окремих їх категорій. Важливою рисою доповіді було те, що вона базувалася на значному фактичному матеріалі, узагальненні тенденцій розвитку архівної освіти та її стандартів у ПАР, аналізі окремих освітніх програм та модулів, виділенні їхніх переваг і недоліків⁹.

Д-р *Елізабет Шьоггль-Ернст* (Elisabeth Schöggel-Ernst) акцентувала увагу присутніх на можливостях підвищення кваліфікації архівних працівників в Австрії. Зокрема, вона охарактеризувала діяльність Інституту австрійських історичних досліджень з організації післядипломної освіти (“postgraduate studies”) для австрійських архівістів. Відповідна програма перепідготовки для різних категорій архівних, бібліотечних та інформаційних працівників була запроваджена у 2006 р. відповідно

до розроблених Асоціацією австрійських архівістів професійних стандартів¹⁰.

Виступи усіх доповідачів тією чи іншою мірою відображали еволюцію навчальних програм з архівістики та характеризували процес запровадження нових стандартів архівної освіти під впливом розвитку інформаційного суспільства. Загальна тональність усіх доповідей свідчила про спільність підходів – поєднання університетської базової освіти з подальшою поглибленою спеціалізацією на магістерському рівні, запровадження на факультетах самостійних архівних освітніх програм у поєднанні з опануванням процесами керування документацією та новітніми інформаційними технологіями в архівістиці. Спільні загальні тенденції можна було простежити у доповідях д-ра *Анни-Феліції Діакону* (“Підготовка архівістів в Румунії: виклики, рамки, перспективи”), д-ра *Єлени Романової* (“Професійна підготовка та перепідготовка архівістів у Всеросійському науково-дослідному інституті документознавства та архівної справи”), д-ра *Тібора С. Рейса* (“Архівна освіта в Угорщині на початку ХХІ ст.”), д-ра *Марії Ріянтової* (“Підготовка архівістів у ХХІ ст.: деякі роздуми”).

Польська архівістка д-р *Магдалена Марош* (Magdalena Marosz) у своєму виступі “Професійні компетенції архівіста: зміни, які слід очікувати” наголосила на тому, що нині відбуваються кардинальні зміни професійних компетентностей, тобто теоретичних знань і практичних навичок, які дозволяють архівістам ефективно вирішувати поставлені перед ними завдання¹¹. З кожним роком посилюється необхідність поглибленого вивчення архівістами процесів керування сучасною документацією та опанування інформаційними технологіями. Це спричинило формування нового напрямку університетської освіти, що поєднує архівні студії з інформаційним менеджментом. Цілковито погоджуємося з доповідачкою щодо того, що інноваційне навчання сьогодні має включати інтеграційний, міждисциплінарний підхід, який поєднує теоретичні знання з практичними навичками, набутими під час занять у професійному середовищі.

У свою чергу, представляючи на конференції Україну та характеризуючи стан національної архівної освіти загалом і діяльність кафедри архівознавства та спеціальних галузей історичної науки Київського національного університету імені Тараса Шевченка зокрема, проф. *Марина Палієнко* приділила у своєму виступі особливу увагу традиціям, здобуткам, проблемам і перспективам професійної підготовки архівістів в Україні – у контексті загальноосвітніх тенденцій та на тлі реформування системи вищої освіти, розбудови відкритого інформаційного суспільства¹². З огляду на те, що архівна наука через свою багатофункціональність має адміністративний, правовий, історичний, соціокультурний та інформаційний компоненти, на нашу думку, сьо-

Виступає завідувач кафедри архівознавства та спеціальних галузей історичної науки Київського національного університету імені Тараса Шевченка, проф. Марина Палієнко.

годні важливо презентувати на магістерському рівні кілька окремих спеціалізацій. Однією з них має бути “архівознавча”, “архівно-історична”, спрямована на поглиблене вивчення теоретичних засад архівістики у поєднанні з історією, джерелознавством, спеціальними історичними дисциплінами; натомість інша спеціалізація, спрямована на підготовку управлінців сучасною документацією та архівних менеджерів, має включати у свою програму широкий спектр дисциплін документознавчого та інформаційного блоків.

Отже, 27-й Міжнародний день архівів у Трієсті відіграв об’єднуючу роль у житті світової архівної спільноти, став ще одним важливим кроком на шляху до вирішення актуальних проблем розвитку електронних архівів та інформаційних технологій, вироблення спільних поглядів та стандартів у сфері професійної підготовки архівістів. Участь у цьому репрезентативному архівному форумі дає новий імпульс для професійного розвитку, розвитку міжнародного співробітництва.

¹ Див.: *Матяш І.* Міжнародний інститут архівної науки в Маріборі// Українська архівна енциклопедія. Київ, 2008. С. 580–581; *Волкотруб О. Н.* XXI Міжнародний день архівів//Архіви України. 2011. № 6(276). С. 219–224; *Ус О. М.* 23-й Міжнародний день архівів та 7-а осіння архівна школа Міжнародного інституту архівної справи міст Трієста та Марібору//Архіви України. 2014. № 1(289). С. 96–102.

² Див.: *Klasinc P. P.* Compatibility Between Archival Processing of Born Digital Records and Training of Archivists in the 21st Century//Atlanti. Triest; Maribor, 2017. Vol. 27. № 1. P. 45–59.

³ *Acuña Llamas F. J.* Processing of Electronic Documents at INAI: Preservation of E-Mails and of Information Posted on Social Network Institutional Accounts and Its Contribution to Transparency//Ibid. P. 91–98.

⁴ *Doan T. H.* The Current Legal Provisions an Electronic Documents and Electronic Document Archives in Vietnam//Ibid. P. 99–105.

⁵ *Larin M.* Theory and Practice of Electronic Records' Archival Storage//Ibid. P. 117–123.

⁶ *Rybakov A.* Digitally Born Records: Acquisition, Long-Term Preservation and Confirmation of Long-Term Legal Activity//Ibid. P. 183–191.

⁷ *Semlič Rajh Z.* Problems with Describing E-born and Digitalized Archival Records//Ibid. P. 19 –204.

⁸ *Engel P.* Systemic Thinking in Conservation Theory//Ibid. P. 205–215.

⁹ *De Vaal-Seneka P.* The Art of Facilitating Archiving Workshops in South Africa, in Order to Develop Skills in the Archival Profession Accommodating Unique Challenges//Atlanti. Vol. 27. № 2. P. 23–31.

¹⁰ *Schöggel-Ernst E.* The Non-University Education of Archival Staff in Austria//Ibid. P. 53–61.

¹¹ *Marosz M.* Professional Competence of an Archivist: Changes that Can Be Expected//Ibid. P. 149–153.

¹² *Paliienko M.* Archival Studies in Ukraine: Between Tradition and Challenges of Information Era//Ibid. P. 181–188.